

ONS, O MEU PARAÍSO DE ONTE (X)

Lembranzas da miña primeira escola e algo máis

Por: Julio Santos Pena

Cando chegamos á illa coa ilusión propia dun mestre que se vai facer cargo da súa primeira escola, non podíamos pensar que nos toparíamos cunhas condicións que ían mellorar moito a nosa calidade de vida. Embarcámonos na aventura conscientes de que podíamos acceder a un lugar inhóspito, incómodo e, se cadra, con xente que podería non recibírnos con moita simpatía. Corrían rumores de que algún mestre anterior tivera certos problemas de comprensión, probablemente alleos ao seu labor docente, e ese detalle poñía unha nebulosa sobre as nosas cabezas. Xa teño contado en capítulos anteriores que o temor foi infundado porque a realidade demostrou que a Illa, sabendo entendela a ela, como espazo vital, e ás súas xentes, era un verdadeiro paraíso ao que lle faltaban moitas cousas que tiñamos “en terra” pero lle sobrava beleza, tranquilidade, misterio e sobre todo agarimo nas súas xentes ao menos no que á aceptación que nos brindaron dende a chegada se refire.

A primeira sorpresa fora, nada máis chegar, atoparnos cunha preciosa vivenda do mestre radicada nun lugar de privilexio da Illa formando un conxunto coas da mestra, do cura e tamén co templo. Enfronte a escola, tan moderna e funcional aínda que, a verdade, rechiaba un pouco urbanisticamente co medio pero, sen dúbida, unha escola cómoda que calquera profesional da docencia desexaría en todas partes.

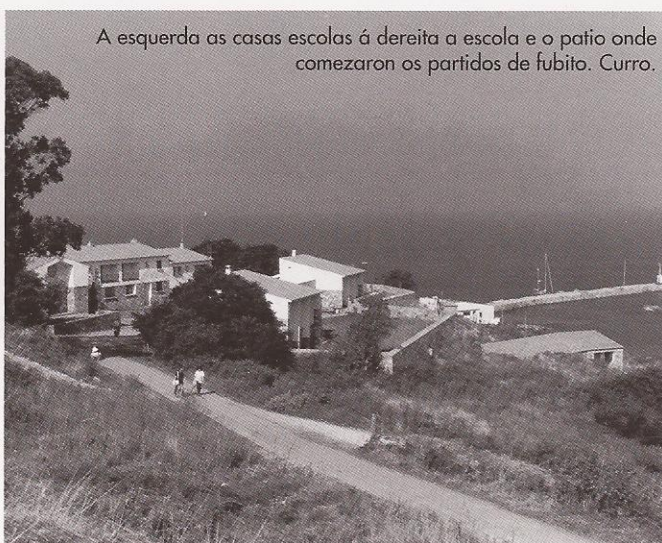
Organizar o traballo escolar non foi doado. Os nenos levaban varios anos con irregularidade na asistencia á escola, non así as nenas que contaron con mestra con maior frecuencia e regularidade. Dábase o caso de que moitos rapaces, a punto

de rematar o tempo de suposta formación escolar, tiveran escola moito menos do que lles correspondía e, naquel intre, xa nin se lembraban dela. Os, digamos medianos, estaban máis dispostos en acudir e, os máis cativos, resistíanse como o fan en todos os sitios sobre todo porque oían con frecuencia nas súas casas que na escola lles ían dar “moita leña” pois era ese o costume. Por iso non era de estrañar aqueles ollos abertos que os nenos que viñan por primeira vez, poñían para detectar de onde lles podería caer a primeira labazada.

Pouco a pouco fomos artellando o sistema de traballo no ámbito dunha escola unitaria con máis de trinta rapaces desde os cinco ou seis anos. Daquela aos Mestres, xoves ou veteranos,

non nos preocupaba moito esta situación porque case todas as escolas eran unitarias salvo os centros situados nas grandes concentracións urbanas que estaban organizados por niveis ou grados. E, salvando determinados meses do ano en que os rapaces eran requiridos para atender certos labores do campo, a vida escolar íase levando con certa facilidade una vez feito o engraxe lóxico do funcionamento diario. Facilitaba aquel bo facer o feito de que nós viviamos na mesma illa e nela estabamos a práctica totalidade dos fins de semana co que non corriamos o risco de non poder volver o luns seguinte en que o

barco de pasaxe non facía a travesía argumentando que facía mal tempo aínda que non fora certo o que provocaba en ocasións que si, en efecto, se levantara una marusía de varios días, a escola quedaba sen funcionamento por falta de mestre que non daba chegado e iso era o gran problema da escola das nenas que perdían moitas xornadas por esta causa.

A esquerda as casas escolas á dereita a escola e o patio onde comezaron os partidos de fubito. Curro.

COLABORA:

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN

Secretaría Xeral de Política Lingüística

Co tempo, xa afianzado no traballo, meses despois da nosa instalación na Illa e consciente deste problema das rapazas cheguei a un acordo coa compañeira que as atendía de xeito que dividimos sendas matrículas en pequenos e maiores para evitar que estes, máis próximos a abandonar o tempo escolar pola idade, se foran sen o mínimo de preparación debida. Os máis cativos, nenos e nenas, quedaron coa mestra e, os maiores rapaces e rapazas pasaron á miña responsabilidade co que penso que, ¡hai que ver! A Illa de Ons foi a pioneira da ensinanza oficial mixta. O experimento dou moi bo resultado porque deste xeito aseguramos a escolaridade dos mozos e mozas mantendo algún deles e delas na escola despois de cumprir os seus anos regulamentarios nunha licenza que nos demos sen pedir permiso a ninguén e conscientes da necesidade de formación daquel grupo próximo a entrar na vida laboral ou doméstica á que podían acceder en Ons. Os mais cativos gañaron tamén porque en moitas desas ocasións nas que a mestra non podía volver á Illa polo mal tempo ou calquera outra razón, eran atendidos pola miña dona disposta a colaborar na normalización escolar dentro das súas posibilidades xa que non era profesional da docencia.

Día por día fomos superando as poucas dificultades que se nos presentaron entre outras

cousas pola nosa ilusión profesional pero tamén porque aquel pobo de xentes distintas empezou a acostumarase a nós e ás nosas maneiras. Moitas veces cando, pola mañanciña ou no serán, eu vestía a roupa de deporte e saía a correr polos camiños, cousa que en Marín, no meu pobo de orixe, facía con toda normalidade, pero que ninguén mirara tal en Ons e menos nun mestre, notaba como os homes ou as mulleres que ían ou viña aos seus labores do campo ou acompañaban ao gando de ida ou de volta, saudábanme con agarimo e quedaban fitando para a miña figura que se perdía cara a Cucorno, Melide, Canesol ou Pereiró, moito máis rápido do que era normal despois de apreciar o suor que me corría pola cara. As primeiras veces parábame para cambiar algunha que outra palabra con eles aínda que a verdadeira intención, una vez que me decatei que aquilo non estaba dentro do normal naquel enclave mariño, era demostrarlles que o mestre non

estaba tolo e o que facía era simplemente un pouco de deporte. Pouco a pouco, aquela escena do mestre corricando polas corredeiras, parando aquí e alá para estirar os músculos das pernas arrimado a calquera valado ou árbore do percorrido, ou facer neste punto ou no outro as flexións que a idade me permitían dentro dunha táboa máis ou menos lóxica de adestramento ou mantemento físico, foise facendo habitual e bastaba con saudar ao paso da xente que de calquera xeito volvía a cabeza para ver como me perdía na distancia e, seguramente, pensando que, de verdade, o mestre estaba algo máis tolo do que parecía.

Xa contei algunha vez que foi a miña teima desde o principio, sacar aos cativos das tabernas nos días santos e nos sábados que xa daquela non había escola nin os homes ían ao mar. Fixeramos na propia escola primeiro, un campo de fútbol que, mira por onde, foi tamén pioneiro do que agora

se chama “futbito” ou “fútbol sala” e que naquel intre non existía aínda que, o que tamén temos que apuntarnos, é o mérito de ser pioneiros sen querer deste deporte que, en efecto, conseguiu que os rapaces non estivesen nas tabernas, nas que respiraban o nocivo aire dos centos de pitillos que os maiores fumaban e escoitaban cousas que non lles conviñan dos mesmos

homes que no fragor da loita no xogo do “truco” e, se cadra co cerebro quente polo coñac sorbido naquel ambiente pechado, soltaban calquera cousa polas súas bocas. Os rapaces maiores algúns fóra da idade escolar pero asistentes á escola cando tiñan posibilidade, foron uníndose ao mestre “tolos” que choutaba polas veigas de mañanciña ou de tarde e fixemos un grupo do que todos nos sentíamos orgullosos pois deixabamos a un lado a relación mestre-escolares para ser compañeiros un día si e outro tamén na teima de mellorar a nosa preparación física. Marcial, Francisco, Camilo, Juan, Benito, Manolo Reiriz... por nomear algúns como exemplo (algúns deles xa finados en plena xuventude), gozaron comigo daquelas sesións que moitas veces, cando había seca, rematabamos na praia recollendo mexillóns, camaróns e algún que outro polbo, tarefa na que aqueles mozos eran verdadeiros expertos porque coñecían ademais cada “gocho” das pedras do entorno.

Barrio de Canexol. Antiga escola e casa escola.

Principios anos 70, chegada do barco de Pancho con illáns e turistas.

Ninguén debe pensar que este modo de facer restaba en absoluto respecto polo mestre ou polo seu labor. Viviamos unha época educativa na que ninguén se estrañaba que ao mestre se lle escapase una labazada e contaban alí verdadeiras historias do antigo nas que quedaba ben patente que os mestres e as mestras apoiaban a súa autoridade nos castigos deste tipo. Curiosamente non oín a ninguén renegar dos seus educadores a pesar de que, nalgúns casos, si era certo o que contaban, sería para tal. As familias depositaban no mestre toda a súa confianza e os rapaces eran conscientes desa autoridade delegada neles ata o punto de que a aceptaban, sen ningún tipo de rexeite, calquera castigo que se puidera impoñer polo seu inadecuado comportamento, sabendo que, na casa, non ían atopar moita defensa en contra do proceder do docente. Imperaba aquela a lei de *“A letra con sangue entra”* que poñía una barreira infranqueable entre mestre e alumnos e mesmo parecía una obriga para uns e para outros. Por iso, para moitas familias, era tan raro ver ao mestre correndo polos camiños xunto con algúns dos seus alumnos ou xogar con eles aqueles partidos de fútbol que acabaron sendo un espectáculo dominical para xogadores e espectadores que se acercaban á escola. Algo estaba cambiando no mundo escolar.

Tal era o respecto pola máxima de *“A letra con sangue entra”* que non me resisto a contar una anécdota que o reflicte. Corría o tempo de primavera cando unha mañá do sábado chegou o barco de pasaxe con xente da Illa que retornaba de terra, as provisións de costume e o correo que Pancho, o dono do Azor, repartía aos destinatarios. Daquela estábamos na taberna de Checho, que era o alcalde pedáneo e recibía o

pouco correo oficial que por alí chegaba de cando en vez. Nunha mesa charlabamos como sempre das cousas cotiáns da semana Manolo “O Pequeno”, Avelino e o sempre “coñero” Manolo Reiriz (q.e.d. os tres) que se levantou e foi acercándose a Checho falando en baixa voz sen que nos decatáramos os demais volvendo a sentarse na mesa para seguir a conversa na informalidade de sempre. Ao cabo dun pouco tempo acercóusenos Checho cun sobre na man e fitando cara a nós dixo: *“Ídevos preparando que vén una orden do Goberno que di que, os que non saben ler teñen que ir obrigados á escola”*. Decateime deseguido de que non había tal e simplemente era una leria de Checho alentada polo trasno de Manolo Reiriz e cando vin para Avelino que a pesar dos

seus máis de sesenta anos era practicamente analfabeto coma moitos dos veciños do entorno por mor das eternas dificultades da escola da Illa, observei que me fitaba cos ollos abertos como se o acabaran de recrutar para a guerra de Cuba. Aquel home practicamente xa xubilado cando recobrou o alento preguntoume: *“E... Don Julio...¿vostede peja?”*.

Sr. Checho, antigo alcalde pedáneo, e a súa familia. Anos 70

Lémbrome que aquela inocente pregunta arrincou as gargalladas dos poucos que estábamos alí e que a miña resposta, botándolle a man polo ombreiro a aquel homazo foi *“Non te preocupes, Avelino; ti xa sabes de mais”*.

¡Ai, a Illa do meu corazón, canto me ensinou a ser mestre pero sobre todo, xente, como a xente daquela paraxe inesquecible!.